

ویژگیها و توزیع جغرافیایی بازسازی مناطق جنگزده استان ایلام

اثر: دکتر احمد پوراحمد و اسماعیل علی اکبری
از: دانشگاه تهران

چکیده

طی ۹۶ ماه جنگ تحمیلی خسارات فراوانی در استان ایلام بیار آمد. در این مدت ۸۶ نقطه شهری و روستایی مورد هجوم و حمله دشمن قرار گرفت و شهرستانهای مرزی مهران و دهلران به اشغال و تصرف دشمن درآمدند. حاصل این همه آسیب دیدگی ۳۶۴۶۷ واحد مسکونی و تجاری بغیر از سایر تأسیسات و مراکز مهم اقتصادی، اجتماعی و نظامی در این استان بود.

در این مقاله با توجه به حجم و پراکندگی جغرافیایی مناطق آسیب دیده از جنگ، سیر تاریخی تحولات و فعالیتهای انجام شده در بازسازی مناطق جنگزده استان در اثنای جنگ و پس از آن مورد مطالعه قرار گرفته و به بررسی ویژگیها و کیفیت بازسازی مناطق جنگزده و تجارب حاصل پرداخته شده است.

واژه‌های کلیدی: بازسازی، تخریب - توزیع جغرافیایی - جنگزده

- استان ایلام - ایران

دسته آوازخونان: چه شخصی او را کشت؟
آکاو: این افتخار نصیب من شد^(۸)

پانوشتها

- ۱- ر. گیرشمن - ایران از آغاز تا اسلام - ترجمه دکتر محمد معین - انتشارات علمی و فرهنگی چ دهم ص ۲۶۱
- ۲- همان کتاب ص ۲۶۹
- ۳- صفا، دکتر ذبیح‌الله - دانش‌های یونانی در شاهنشاهی ساسانی ص ۴
- ۴- کریستن سن، آرتور - ایران در زمان ساسانیان - دنیای کتاب، ترجمه رشید یاسمی چاپ هشتم ص ۵۱۲
- ۵- فرای، ریچارد - میراث باستانی ایران، ترجمه مسعود رجب نیا ص ۳۱۷
- ۶- Euripide (۴۰۶/۵ - ۴۸۰ ق. م) تعداد آثار اوری پید به یکصد و هفتاد و هشت می‌رسد که از آن میان هیجده تراژدی و یک درام بیجا مانده است.
- ۷- از مشهورترین تراژدیهای اوری پید باکانتها BACCHANTES میباشد.
- ۸- پلوتارک - حیات مردان نامی - ترجمه رضامشایخی ج ۳ ص ۱۰۷ و ۱۰۸

مقدمه:

استان ایلام بدلیل دارا بودن ۴۲۵ کیلومتر مرز مشترک با کشور عراق یکی از استانهای مرزی است که در همان آغاز جنگ مورد حمله دشمن قرار گرفت و متعاقب آن شهرستانهای مرزی مهران و دهلران به اشغال و تصرف دشمن درآمدند. شهرستانهای ایلام و دره شهر بدلیل فاصله زیاد از مرز در معرض حمله و اشغال مستقیم دشمن قرار نداشتند و به همین دلیل به دفعات مورد حمله هوایی واقع شده و بمباران و یا موشک باران شدند و به این ترتیب از مجموع پنج شهرستان این استان جنگزده به استثنای شهرستان شیروان و چرداول بقیه مناطق شهری و روستایی این استان در چهار شهرستان مذکور یا مورد حمله مستقیم زمینی و یا مورد هجوم هوایی قرار گرفتند.

جدول شماره (۱) مناطق جنگزده و بمب باران شده در استان ایلام را به تفکیک شهرستان نشان می دهد. (۱)

جدول شماره (۱) مناطق جنگزده و بمب باران شده در استان ایلام به

تفکیک شهرستان

ردیف	شهرستان	شهری	روستایی	نقاط جنگزده		مجموع	شهری	روستایی	درصد نقاط بمب	درصد نقاط جنگزده
				شهری	روستایی					
۱	استان	۱۰	۷۶	۳	۶۶	۸۶	۷۶	۱۰	۸۰/۲	۱۹۸
۲	مهران	۳	۱۵	۱	۱۵	۱۸	۱۵	۳	۸۸/۸	۱۱/۲
۳	دهلران	۲	۵۱	۲	۵۱	۵۳	۵۱	۲	۱۰۰	-
۴	ایلام	۳	-	-	-	۱۱	۸	۳	-	۱۰۰
۵	دره شهر	۲	-	-	-	۲	۲	۲	-	۱۰۰

در استان ایلام ۱۰ نقطه شهری و ۷۶ نقطه روستایی و در مجموع ۸۶ سکونتگاه شهری و روستایی که در چهار شهرستان مهران، دهلران، دره شهر و ایلام پراکنده‌اند در نتیجه جنگ و پیامدهای آن به درجات مختلف آسیب دیدند. در دو شهرستان جنگزده مهران و دهلران مجموعاً ۵ نقطه شهری و ۶۶ نقطه روستایی بدلیل اشغال مستقیم جزء مناطق جنگزده محسوب می‌شوند. اینگونه مناطق جمعاً ۸۰/۲ درصد از کل مناطق آسیب دیده استان را به خود اختصاص می‌دهند. در آنجا از طریق هجوم هوایی بوده مجموعاً ۵ نقطه شهری و ۱۰ نقطه روستایی که ۱۷/۴ درصد از کل تخریب در استان را شامل می‌شوند در نتیجه جنگ آسیب دیدند. طبیعی است که در نقاط جنگزده شهرستان مهران و دهلران نه تنها از کمیت تخریب بلکه ابعاد اجتماعی، اقتصادی آن نیز از عمق بیشتری برخوردار بوده است.

روش بررسی:

با توجه به بررسی‌های قبلی درباره ویژگیها و ابعاد فضایی بازسازی استانهای جنگزده کرمانشاه و خوزستان که در مقاله‌های مستقل ارائه گردید و از طرفی مرتبط بودن این مطالعات با هم، روشهای بکار رفته در این بررسی شامل روشهای بکار رفته در مطالعات گذشته است. (۲)

میزان تخریب، و پراکندگی جغرافیایی آن:

۹۴ ماه جنگ تحمیلی خسارات فراوانی را در این استان ببار آورد. در این مدت همانطور که گفته شد ۸۶ نقطه شهری و روستایی مورد هجوم و حمله دشمن قرار گرفتند. که حاصل آن آسیب دیدگی ۳۶۴۶۷ واحد مسکونی و تجاری به درجات مختلف در این استان بود. بخش مسکونی و تجاری بیشترین حجم خرابی در استان را به خود اختصاص داده است. (قابل ذکر است که در آمار منتشره بعدی توسط ستاد مرکزی بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده کشور کل واحدهای آسیب دیده

در استان ایلام ۳۴۸۷۲ مورد اعلام شده است.)^(۳)

به لحاظ پراکندگی جغرافیایی باید گفت که از مجموع آسیب‌های وارده در بخش مسکونی و تجاری ۳۳/۵ درصد آن را دو شهرستان مرزی دهلران و مهران (۱۶ درصد در دهلران و ۱۷/۵ درصد در مهران) و ۶۶/۵ درصد دیگر در دو شهرستان غیر مرزی ایلام و دره‌شهر و به ترتیب ایلام ۶۴/۵ درصد و دره‌شهر ۲ درصد آن را به خود اختصاص داده‌اند. بنابراین می‌توان گفت که در طول مرز مشترک این استان با عراق که دو شهرستان مهران و دهلران را در بر می‌گیرد و نیمه غربی استان ایلام را شامل می‌شود مجموعاً ۱۲۱۴۰ واحد مسکونی و تجاری و یا ۳۳/۵ درصد کل خرابیهای ناشی از جنگ در بخش ابنیه تجاری و مسکونی را متحمل شده‌اند و در مقابل نیمه شرقی استان مشتمل بر دو شهرستان ایلام و دره‌شهر ۶۶/۵ درصد آنرا در این بخش به خود اختصاص داده‌اند.^(۴)

شروع بازسازی

اولین فعالیتهای مربوط به بازسازی در استان ایلام مربوط به اعزام ستادهای معین و فعالیت‌های آن در مناطق جنگزده در سال ۱۳۶۱ است. قابل ذکر است که دو شهرستان دهلران و مهران با موقعیت مرزی به دلیل اینکه از طریق حمله مستقیم، اشغال و اقامت در آنها مورد حمله قرار گرفتند، حجم تخریب کم ولی عمق و درصد آن بیشتر بوده است در حالیکه در شهرستانهای غیر مرزی ایلام و دره‌شهر به دلیل اینکه شیوه هجوم از طریق بمباران هوایی بوده و لذا تعداد بیشتری واحد مسکونی و تجاری ولی با درصد پایین آسیب دیده‌اند. تفاوت دیگری که بین تخریب در این دو بخش مرزی و غیر مرزی بچشم می‌خورد اینست که دو شهرستان ایلام و دره‌شهر به دلیل اینکه مورد حمله هوایی واقع شدند و اینگونه حملات معمولاً در شهرها اتفاق می‌افتاد لذا تعداد واحدهای صدمه دیده شهری بیشتر از روستاهاست ولی در شهرستانهای مهران و دهلران که مورد اشغال و

هجوم مستقیم قرار گرفتند در کنار نقاط شهری نقاط روستایی نیز با ابعادی وسیع خراب شدند. (۵)

ستادهای مذکور بنابه گزارشات موجود به دلیل مشکلات و نارسائیهای ساختاری مسائل موجود در منطقه جنگزده نتوانستند موفقیت چندانی در پیشبرد کار بازسازی روستایی را بدست آورند. برخی از این مشکلات عبارتند از:

- ۱- نزدیکی زیاد دشمن به منطقه در حال بازسازی.
- ۲- عدم هماهنگی بین نیروهای ستاد مذکور و نیروهای نظامی مستقر در منطقه.
- ۳- عدم وجود امکانات و تجهیزات کافی نظیر وسایل حمل و نقل، مصالح و ...
- ۴- عدم آشنایی افراد ستادهای مذکور با ویژگیهای طبیعی و فرهنگی منطقه جنگزده.

بنابراین می توان گفت که آغاز بازسازی در استان ایلام مصادف با بازسازی در نقاط روستایی مناطق جنگزده است و لذا این مقطع را باید بازسازی نقاط روستایی مناطق مرزی محسوب داشت. در این دوران بدلیل ناامن بودن منطقه و عدم وجود امکانات و تجهیزات کافی جهت بازسازی اقدامات قابل توجهی در زمینه بازسازی صورت نگرفت با این حال نمی توان اهمیت آنرا از جنبه تبلیغاتی و سیاسی و نقش آن در تقویت نقاط درگیر جنگ را منکر شد.

مرحله بعدی در بازسازی مناطق جنگزده استان ایلام در زمان جنگ مربوط به سال ۱۳۶۴ و توام با تشکیل ستاد بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده است. ستاد مذکور در همین سال فعالیت بازسازی را ابتدا در نقاط شهری بمباران شده که عموماً از مرز نیز بدور بودند و آرامش نسبی در آنجا حاکم بوده آغاز نمود. شهرهای صالح آباد و ملکشاهی از توابع شهرستان مهران و شهرهای ایلام چوار و ایوان از توابع شهرستان ایلام از این جمله اند که بازسازی آنها در مقطع توام با جنگ و قبل از دیگر نقاط شهری آغاز گردید. این دوره از بازسازی که می توان آنرا بازسازی در زمان جنگ و یا بازسازی توام با جنگ نامید از سال ۶۴ آغاز و تا سال ۶۸ به طول انجامید.

در این دوره حجم زیادی از بازسازی در نقاط شهری که از طریق هجوم هوایی آسیب دیده بودند، انجام گرفت. بازسازی در این مقطع در نقاط مذکور عمدتاً در زمانهایی که شهرهای فوق در آرامش و سکوت نسبی بسر می بردند انجام می گرفت و مهمترین ویژگی آنرا باید حضور مردم دانست زیرا موطن خود را بطور دائم ترک نکردند و اصولاً ارتباط خود را در فواصل بین بمب بارانها با سکونت گاههای خود برقرار می کردند. و همین دلبستگی و علاقه و حضور مردم مهمترین عامل و قویترین نیروی حمایت کننده از بازسازی و سبب تداوم و حفظ در آن مقطع حساس بوده است. نقطه دیگری که بازسازی آن در زمان جنگ یعنی قبل از پذیرش قطعنامه آغاز گردید شهرستان دهلران است. شروع بازسازی در این مقطع بر می گردد به سال ۱۳۶۶ که همزمان در شهر دهلران و نقاط روستایی آسیب دیده آن آغاز گردید. در واقع باید گفت از میان مناطق اشغال شده در این استان یعنی سه شهر دهلران، مهران و موسیان و تعداد زیادی نقاط روستایی این دو شهرستان، شهر دهلران تنها نقطه ای است که بازسازی آن در مقطعی توأم با جنگ آغاز و و ادامه یافت. در حالیکه شهرهای مهران و موسیان عمدتاً بدلیل نامشخص بودن وضعیت نظامی و جنگی آنها تا مدتها پس از پذیرش قطعنامه همچنان دست نخورده باقی ماندند. کار بازسازی شهر دهلران در آن دوران حساس و در کوران جنگ آغاز شد. بازسازی این شهر در سال ۱۳۷۱ یعنی پنج سال پس از آغاز و در یک مقطع پنج ساله به اتمام رسید. تاریخ مذکور در واقع مصادف با آغاز بازسازی در شهر مهران است.^(۶)

از مجموع ۳۶۴۶۷ واحد مسکونی و تجاری تخریب شده در استان ایلام حدود ۶۷ درصد آنها در زمان جنگ یا به عبارتی تا زمان پذیرش قطعنامه ۵۹۸ بازسازی گردیده است. البته نکته ای که در این رابطه می بایست مورد توجه قرار گیرد اینست، که واحدهایی که در این مقطع بازسازی شدند عموماً واحدهایی را شامل می شوند که تا ۵۰ درصد تخریب شده اند و بنابراین این علی رغم اینکه از نظر حجم و کمیت بیش از نصف بازسازی در استان را در بر می گیرند ولی عمق بازسازی نیز در حدی

بوده که این امکان را فراهم نموده است.

اصولاً در نقاطی که از طریق حمله هوایی مورد هجوم دشمن واقع شدند بدلیل ویژگی این گونه تهاجمات بیشتر آسیبها در سطح وارد می شود به عبارتی حجم واحدها و بناها زیاد ولی با درصد کم تخریب می شود و لذا نسبت های فوق نیز ناشی از همین ویژگی است. در حالیکه در نقاطی که از طریق تهاجم و اشغال مستقیم تخریب شدند حجم تخریب کم ولی بدلیل اقامت دشمن در این نقاط تمامی بناهای موجود بطور صددرصد تخریب گردیدند و بنابراین طبیعی است که بازسازی آنها علی رغم تعداد کمتر ولی زمان بیشتری را می طلبد. ۸۹ درصد کل واحدهای بازسازی شده در این مقطع را واحدهای مسکونی و فقط ۱۱ درصد آنها به واحدهای تجاری اختصاص دارد. از طرفی شهر ایلام مرکز استان با ۲۱۶۶۳ واحد تجاری و مسکونی حدود ۸۸ درصد از بازسازی این دوره و ۵۹ درصد از کل بازسازی واحدهای تجاری و مسکونی استان در قبل و بعد از پذیرش قطعنامه را به خود اختصاص داده است، که نشان دهنده سهم بالای این شهر در مجموع تخریب و بازسازی در میان مناطق جنگزده استان ایلام است. در مقابل چهار شهر صالح آباد، ملکشاهی، ایوان و چوار ۱۲ درصد از کل بازسازی در این دوره و فقط ۸ درصد از کل بازسازی استان را به خود اختصاص داده اند. دور بودن این نقاط از مرز و نیروهای دشمن، نزدیکی به ستاد بازسازی، امنیت نسبی و لذا حضور و همیاری بیشتر مردم و حجم کمتر تخریب (بجز شهر ایلام) و از همه مهمتر تخریب با درصد کمتر از ۵۰ درصد عواملی هستند که باعث شده تا بازسازی این نقاط زودتر آغاز شده و حتی در دوران جنگ نیز به سرعت پیش برود و در نهایت تا پذیرش قطعنامه ۵۹۸ در سال ۶۷ کاملاً بازسازی شوند.

بازسازی پس از جنگ:

با پایان یافتن جنگ و برقراری امنیت در مناطق جنگزده فعالیتهای بازسازی سرعت قابل توجهی یافت و حضور مردم بیش از پیش گسترش یافت. این مرحله بازسازی را عمدتاً باید در مناطق اشتغال شده مرزی مشاهده کرد. برخلاف بازسازی در زمان جنگ تمامی امکانات، نیرو و اهداف ستادکل بازسازی و نوسازی متوجه شهرهای اشغال شده و صددرصد تخریب شده مرزی گردید و به یکباره حضور مردم و همیاری آنها در این نقاط متمرکز شد. تجمع قابل توجه مردم و امکانات بازسازی فرصتهای شغلی زیادی را در این مناطق بوجود آورد. به حدی که نه تنها نیروهای ماهر و غیر ماهر درون استانی را متوجه کرد بلکه باعث مهاجرپذیری افراد ماهر و غیر ماهر جویای کار از استانهای مجاور نیز گردید.

تمامی تلاش این افراد متوجه بازسازی واحدهایی بود، که بطور صددرصد در شهرهای مرزی دهلران، مهران، و موسیان و نقاط روستایی آنها تخریب گردیده بود. در این نقاط تا سال ۷۳ تمامی واحدهای تخریب شیده شهری و روستایی در مناطق جنگزده استان کاملاً بازسازی گردید. جدول شماره (۲) اقدامات بازسازی در این مقطع را نشان می دهد.

همانطوریکه در جدول مشاهده می کنیم بعد از پذیرش قطعنامه تا پایان سال ۷۲ و اوایل سال ۷۳ مجموعاً ۱۱۷۷۸ واحد مسکونی و تجاری در شهر و روستاهای مناطق جنگزده و یا به عبارتی ۳۳ درصد کار بازسازی انجام گرفته است. از این مقدار بازسازی ۷۵۴۲ واحد یا ۶۴ درصد شهری و ۴۲۳۶ واحد یا ۳۶ درصد روستایی بوده است. در این رابطه باید گفت که بازسازی قبل از پذیرش قطعنامه عمدتاً در نقاط شهری صورت گرفت و واحدهای آسیب دیده روستایی کلاً در بعد از پذیرش قطعنامه بازسازی گردیدند و به همین دلیل در جدول شماره (۲) مشاهده می کنیم که تمامی واحدهای بازسازی شده روستایی در این مقطع بازسازی شده اند.

جدول شماره (۲) واحدهای مسکونی و تجاری بازسازی شده از سال ۶۸ تا ۷۳ به تفکیک شهری و روستایی و درصد از کل استان ایلام^(۷)

شهرستان	کل بازسازی شهری و روستایی	شهری	درصد	روستایی	درصد	درصد از کل بازسازی استان
مهران	۵۱۶۴	۳۱۵۴	۶۱	۲۰۱۰	۳۹	۱۴/۵
دهلران	۵۷۵۸	۳۶۷۸	۶۴	۲۰۸۰	۳۶	۱۶
ایلام	۷۷	-	-	۷۷	۱۰۰	۰/۳
دره شهر	۷۷۹	۷۱۰	۹۱	۶۹	۸	۲/۲
استان	۱۱۷۷۸	۷۵۴۲	۶۴	۴۲۳۶	۳۶	۳۳

نکته دیگر در این مقطع بازسازی شهرها و روستاهای اشغال شده مرزی است. از آنجایی که این نقاط تا زمان پذیرش قطعنامه در سال ۶۷ در تیررس دشمن قرار داشتند، بخصوص در شهر مهران و نقاط روستایی شهرستانهای مهران و دهلران هیچگونه اقدام بازسازی انجام نگرفت و به همین دلیل مشاهده می شود که مجموعه اقدامات بازسازی پس از اتمام جنگ به بازسازی و ترمیم نقاط شهری و روستایی آسیب دیده این مناطق اختصاص دارد. از ۳۳ درصد کل بازسازی استان که در این مقطع انجام گرفت حدود ۳۰/۵ درصد آن به نقاط شهری و روستایی شهرستانهای مذکور اختصاص دارد و فقط ۲/۵ درصد آن در نقاط غیر مرزی انجام گرفته است بنابراین باید گفت که مقطع بازسازی بعد از جنگ در استان ایلام مقطع بازسازی مناطق اشغال شده مرزی بوده است.

کیفیت بازسازی استان:

بازسازی در استان ایلام بطورکلی به دو بخش قابل تقسیم است: الف: بازسازی خسارتهای مردمی ب: بازسازی طرحها و پروژههای عمرانی.

الف: بازسازی خسارتهای مردمی

۱- بازسازی در مناطق شهری: مرحله اول بازسازی در این بخش شامل بازسازی همزمان شهرهای ایلام و دهلران است که در سال ۶۶ آغاز و به ترتیب در سالهای ۶۸ و ۷۱ پایان یافت. دومین مرحله بازسازی در این بخش شامل بازسازی همزمان شهرهای موسیان و مهران در سال ۱۳۷۰ است که تا سال ۱۳۷۶ به پایان رسیده است.

۲- بازسازی مناطق روستایی: بازسازی این نقاط نیز در دو مرحله انجام یافته است. اولین مرحله بازسازی در این نقاط بازسازی روستاهای دهلران است که از سال ۶۶ آغاز شده است و دومین مرحله مربوط به بازسازی روستاهای دهلران می باشد که از سال ۶۷ آغاز شده است و تا پایان سال ۷۱ حدود ۸۰ درصد کارانجام یافت.

نحوه بازسازی در نقاط شهری به این صورت بوده است که ستاد بازسازی و نوسازی پس از برآورد و تعیین هزینه خسارت را از طریق کارشناسان خود، هزینه تعیین شده را به صاحبان پرداخت نموده تا خود نسبت به بازسازی اقدام نمایند. در حالیکه در بخش بازسازی واحدهای تجاری شهری این ستاد به دو شکل عمل کرده است. در یک حالت نظیر بازسازی واحدهای تجاری شهر دهلران خود ستاد بازسازی مسئولیت نظارت، احداث و بازسازی آنها را به عهده داشته است در حالیکه در بازسازی همین واحدها در شهر مهران نظیر واحدهای مسکونی به خود مردم واگذار شده است.

در رابطه با بازسازی واحدهای مسکونی که به خود مردم واگذار شده بود ستاد

بازسازی جهت سرعت بخشیدن به کار یک سیاست تشویقی را مبنی بر تعیین و اهداء یک قام کالای خانگی در مقابل هر مرحله از پیشرفت کار ساخت و ساز بکار گرفت و به این ترتیب تا پایان بازسازی هر واحد مسکونی مقرر گردیده بود که جمعاً هفت قلم کالای خانگی به مالکین داده شود. این سیاست علی رغم اینکه بطور کامل اجرانشد ولی باعث جذب مردم جهت آغاز و ادامه بازسازی شد و مراحل مختلف کار را سرعت بخشید.

شیوه بازسازی فوق مشکلات بیشماری را بخصوص در شهرهایی که در نتیجه بمباران هوایی به درجات مختلف آسیب دیدند بوجود آورد. یکی از عمده ترین مشکلات آن مربوط به برآورد درصد و هزینه خسارت بوده است. زیرا در شهرهای ایلام، چوار، ایوان، آبدانان، دهلران و ... که از طریق هجوم هوایی آسیب دیدند واحدهای تخریبی به درجات مختلف از ۱۰ تا ۱۰۰ درصد تخریب گردیدند. برآورد هزینه خسارت این واحدها در بیشتر موارد از یک چارچوب قانونی و اصولی از پیش تعیین شده پیروی نمی کرد. به دلایل فوق در مواردی هزینه های تعیین شده کفایت بازسازی و نوسازی کامل واحدها را نمی کرده است.

در شهرستانهایی که در نتیجه اشغال بطور صد درصد تخریب شدند (مهران و دهلران و موسیان) بر خلاف نقاط مذکور بدلیل اینکه تخریب عمدتاً بطور کامل یعنی صد درصد وارد شد هزینه های خسارت به ازاء هر واحد مسکونی ثابت بوده است.

در حالیکه آنچه که در نهایت این برآورد را تحت تأثیر قرار می داد زمان پرداخت هزینه خسارت بوده است. زیرا هزینه های که در شرایط تورمی سال ۶۶ تا ۶۷ کفاف بازسازی یک واحد مسکونی را می کرده است در سالهای ۶۹ و ۷۰ که نرخ تورم افزایش بیشتری یافت دیگر قادر به بازسازی کامل یک واحد مسکونی نبوده است. مهمترین ویژگی بازسازی در استان ایلام حضور و همکاری مردم بوده است. این مشارکت و مداخله هم در بخش بازسازی شهری و هم روستایی تجلی یافته است.

عالیترین نمود حضور فعالانه مردم در بازسازی را می‌توان در بازسازی شهرهای مهران و دهلران مشاهده نمود. بازسازی شهر مهران با وجودیکه بدلیل عدم تأمین اعتبارات، مشخص نبودن اوضاع شهر و ... با سه سال تأخیر و در آخرین مقاطع بازسازی در سال ۱۳۷۰ آغاز گردید به سرعت پیش رفت بطوریکه تا پایان سال ۷۱ حدود هزار واحد مسکونی آن بازسازی گردید. سرعت انجام کار وقتی بخوبی روشن می‌شود که با بازسازی شهر دهلران مقایسه شود که از سال ۱۳۶۶ آغاز گردید ولی بتدریج پیش رفت. بنا به اظهار نظر مسئول بازسازی شهرستان مهران عواملی که باعث گردید تا بازسازی این شهر با وجود تأثیرات آن ولی به سرعت پیشرفت نماید عبارتند از:

- ۱- اعمال سیاست موفق مشارکت مردم به دلیل ویژگیهای خاص فرهنگی این شهر و میزان بالای علاقه و دلبستگی مردم به زادگاه خود و بازگشت به آن.
 - ۲- استفاده از نیروهای متخصص و دلسوز محلی.
 - ۳- استفاده از تجربیات سایر شهرهای بازسازی شده و یا در حال بازسازی.
 - ۴- طراحی جدید شهر و نقشه از پیش تعیین شده.
- به دلایل فوق بازسازی شهر مهران یکی از الگوهای موفق بازسازی شهری در استان ایلام بحساب می‌آید. بنا به گزارشات موجود و اظهار نظر مسئولان از مقایسه اماکن تجاری بازسازی شده شهر مهران با همین واحدها در شهر دهلران می‌توان به راحتی به کیفیت بازسازی واحدهای تجاری شهر مهران پی برد که نه تنها ناشی از حضور فعالانه و دلسوزانه مردم بلکه ناشی از استفاده از تجربیات سایر شهرها و نقشه‌های از پیش تعیین شده است. الگوی بازسازی شهر مهران بنا به اظهار نظر همین مسئولین بر اساس ویژگیهای فرهنگی - اجتماعی حاکم بر منطقه صورت گرفته است.

در حالیکه در بازسازی شهرستان دهلران حضور مردم بیشتر در نقاط شهری تجلی یافته است در شهرستان مهران این حضور را می‌توان هم در نقاط شهری و هم

در نقاط روستایی مشاهده نمود. در شهرستان دهلران عدم حضور مردم در بازسازی روستایی دو اثر منفی را بدنبال داشته است. یکی کندتر شدن روند کار بازسازی از نظر زمانی و علی رغم سهم گسترده ستادهای معین در بازسازی ولی روند کار به تدریج پیشرفت نمود و دوم عدم بکارگیری استانداردها و استحکامات لازم در بازسازی این نقاط می باشد.

ب - بازسازی طرحها و پروژه‌های عمرانی

اما در بخش بازسازی طرحها و پروژه‌های عمرانی چنانچه سیاست موفق حضور و مشارکت فعال مردم در اینجا نیز بیشتر به خدمت گرفته شود نتیجه در این بخش نیز مفید و موفق تر خواهد بود.

در بازسازی این بخش باید از نقش دستگاههای اجرایی و سازمانهای دولتی یاد کرد. این سازمانها در مجموع سهم بسزایی در پیشرفت روند بازسازی داشته‌اند و همانطور که گفته شد به ترتیب نقش سازمانهایی نظیر دفتر فنی استانداری، جهادسازندگی، مدیریت نوسازی مدارس، مسکن و شهرسازی، راه و ترابری، سازمان کشاورزی و ... در خور توجه است. با این حال باید گفت که بازسازی در زمینه خدمات زیربنایی و پروژه‌های عمرانی و تولیدی تا حصول به نتایج موفق و تا زمان جبران عقب ماندگیها راه درازی را در پیش دارد. زیرا با توجه به رکودی که در نتیجه ۹۴ ماه جنگ و تخریب در بخشهای مختلف تولیدی استان ایجاد شده است اعتبارات و فعالیت‌های گسترده و همه جانبه‌ای در ارتباط با بازسازی نیاز است تا بتوان آسیب‌ها و عقب‌ماندگی‌های ناشی از آن را ترمیم نمود.^(۸)

نتیجه گیری :

- ۱- ویژگیهای بازسازی در استان ایلام را بطور کلی می توان در موارد زیر یاد کرد:
 - ۱- انجام مرحله حساس بازسازی در زمان جنگ در نقاط شهری و روستایی.
 - ۲- اعمال سیاست واگذاری هفت قلم کالای خانگی و تأثیر آن در جذب مشارکت مردم.
 - ۳- نقش بسیار مثبت مردم در بازسازی به عنوان یک عامل سرعت بخش و رونق دهنده.
 - ۴- کمبود نیروهای متخصص و استفاده از نیروهای جوان و غیر متخصص در برخی امور اجرایی.
 - ۵- عدم استفاده از نیروهای بومی، محلی جهت مسئولیت های اداری بازسازی بخصوص مدیریت ها.
 - ۶- عدم توجه کافی به استانداردهای لازم در بازسازی واحدها بخصوص واحدهای تجاری.
 - ۷- توجه کم به نقش تسهیلات عمومی شهری و تأسیسات زیربنایی در طراحی شهرهای بازسازی شده یا به عبارتی عدم وجود نقشه و طرح از پیش تعیین شده جهت طراحی جدید شهر.
- در ارتباط با مرحله بازسازی در زمان جنگ این مرحله علی رغم اینکه از جنبه سیاسی، تبلیغاتی، اجتماعی و یا به عبارتی مشارکت مردم در خور توجه و قابل ستایش است ولی اثرات جبران ناپذیری را بر کیفیت بازسازی شهرهای ایجاد شده وارد آورد. بازسازی شهر دهلران از سال ۶۶ آغاز گردید یعنی در دوران جنگ در حالیکه در آن زمان حتی تشکیلات بازسازی نیز وجود نداشت بلکه بعد از قطعنامه ۵۹۸ در سال ۶۸ تشکیلات اداری و اجرایی بازسازی بوجود آمد. در طی این مدت تحت تأثیر عوامل تشویقی و تبلیغی مردم مهاجر را به مناطق کشاندند بدون اینکه برای بازسازی برنامه ریزی شده باشد.

این تعجیل باعث گردید که بازسازی از برنامه مشخص پیروی ننماید و در طراحی شهر نیز از هیچگونه نقشه و یا طرح مشخصی استفاده نشود، بطوریکه امروزه در شهر دهلران زیر ساخت‌های مناسب و کارایی از سیستم فاضلاب، لوله کشی آب، شبکه معابر،... وجود ندارد. شاید بتوان گفت که غیر از برخی نقاط شهر مهران که از کیفیت معماری و طراحی مناسب برخوردار است در مابقی شهرهای بازسازی شده استان ایلام و واحدهای تجاری آن استانداردهای لازم کمتر بکار گرفته شده است. در مورد شهر دهلران بنا به اطلاعات موجود علی‌رغم اینکه بازسازی این شهر بعد از زلزله رودبار آغاز گردید و با وجود این زنگ خطر، در این رابطه ملاحظه‌ای صورت نگرفته است.

بنا به اظهار نظر مسئولین ذیربط کمبود نیروهای متخصص جهت انجام مطالعات، برنامه‌ریزی‌ها و ارائه طرحهای بهینه با امور بازسازی، مطالعات لازم و کافی برای شناخت زمینه‌های بازسازی و نوسازی در مناطق جنگزده استان انجام نگرفت. کمبود این مطالعات اولیه بخصوص در بخش بازسازی خدمات عمومی و تسهیلات زیربنایی شهر نظیر آب، برق، فاضلاب و واحدهای تولیدی در بخش‌های کشاورزی و دامپروری کاملاً احساس می‌شود فقدان تشکیلات مدیریتی منظم و کارآ جهت اجرای دستورالعمل‌ها، روش‌های انجام کار، نظارت بر روند بازسازی و خصوصاً جهت پی‌گیری تخلفات و انجام اصلاحات لازم که فقدان این نوع تشکیلات خصوصاً جهت مرتفع نمودن موانع و مشکلات پیش بینی نشده که در هنگام اجرای بازسازی بروز نمود یکی از مسائل و نارسائیهای بازسازی در استان ایلام بوده است.

عدم استفاده از نیروهای متخصص در مراحل بازسازی را می‌توان در زمینه برآورد خسارات بخوبی مشاهده نمود. مشکلات مربوط به برآورد خسارات وارده و عدم تناسب این برآوردها از یک طرف با دستورالعمل‌ها و چارچوبهای قانونی مشخص و از طرف دیگر با حجم واقعی آسیب‌های وارده در نتیجه فقدان نیروهای

متخصص بوده است؛ لذا بعضی از واحدهای مسکونی به دلیل عدم کفایت هزینه برآورد شده جهت بازسازی آن ناتمام باقی مانده است و بدلیل فقر مالی مالکان با همان شرایط موجود در آن زندگی می‌کنند. بنا به اعتقاد مسئولان ذیربط در بازسازی شهر مهران الگوی مورد استفاده بر اساس ویژگیهای فرهنگی و اجتماعی حاکم در منطقه صورت گرفته است در حالیکه بیان شده است که در بازسازی شهرهای دهلران و ایلام برنامه‌ریزی بر اساس فرهنگ بومی و متناسب با نیازهای محلی و برخواسته از این نیاز نبوده است. این امر شاید بدلیل این باشد که بازسازی شهر مهران در سال ۷۰ آغاز گردید و لذا فرصت کافی جهت برنامه‌ریزی و استفاده از تجربیات سایر شهرها نیز در دست بود. در حالیکه در بازسازی شهر دهلران و ایلام این فرصت و مجال در اختیار نبود تا ضمن انجام مطالعات لازم روی عوامل اجتماعی، فرهنگی، نژادی و ... بازسازی متناسب با این ویژگی‌ها و برخواسته از آنها و در جهت مرتفع نمودن نیازهای آنها باشد.

از طرف دیگر با توجه به اینکه استانهای جنگزده (غیر از خوزستان) عموماً از استانهای محروم و توسعه نیافته کشور بوده و همگی نیازمند به برنامه‌ریزیهایی جهت توسعه اجتماعی اقتصادی هستند لذا آینده نگری توسعه این استانها ایجاب می‌کند که بازسازی بخصوص بازسازی در بخش طرحها و پروژه‌های عمرانی در خدمت توسعه اجتماعی اقتصادی و یا به عبارتی بازسازی در این بخش زمینه‌ساز توسعه باشد. این امر بسته به برنامه‌ریزی توسعه در استان است که در یک دید جامع و کلی نگر همه زمینه‌های توسعه را در نظر بگیرد یا به عبارت دیگر برنامه‌های توسعه و برنامه‌های اجرایی بازسازی در مسیری هماهنگ سازماندهی و اجرا شوند.

در هر حال مهمترین نکته و حسن بازسازی در استان ایلام که بصورتی کاملاً موفقیت آمیز اجرا شد فراهم ساختن زمینه مشارکت صمیمانه و فعال مردم در بازسازی اماکن مسکونی و تجاری بوده است. این مشارکت مردم و دخالت در

سرنوشت خود در صورتیکه در بخش فعالیت‌های عمرانی و طرح‌های توسعه اجتماعی - اقتصادی استان به خدمت گرفته شود می‌توان انتظار آینده بهتری را برای استان داشت. زیرا دخالت و همکاری مردم در اجرای پروژه، طرح و یا هرگونه فعالیت و اقدام دیگری عامل مثبت و در واقع مهمترین نکته در موفقیت اینگونه اقدامات است که مورد اتفاق تمامی صاحب نظران و متخصصین امور توسعه است.

پاورقی‌ها

- ۱- ستاد بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده استان و بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان ایلام، سال ۱۳۷۲.
- ۲- احمد پوراحمد، مقدمه‌ای بر ویژگیها و ابعاد فضایی بازسازی مناطق جنگزده استان کرمانشاه، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران، دوره ۳۵، سال ۷۶ و بهار ۱۳۷۷ ص ۳۲۴.
- ۳- روابط عمومی ستاد مرکزی بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده کشور - خلاصه عملکرد ستاد مرکزی بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده کشور - شهریور ۱۳۷۵ - ص ۴۳.
- ۴- ستاد بازسازی و نوسازی استان ایلام، آمار واحدهای تخریب شده مسکونی و تجاری استان و شهرستانهای تابع سال ۱۳۷۲.
- همچنین بنیاد مسکن انقلاب اسلامی ایلام، جداول وضعیت روستاهای آسیب دیده سال ۱۳۷۱.
- ۵- سرشماری ساختمان در مناطق جنگزده، نتایج تفصیلی، استان ایلام - مرکز آمار ایران - سال ۱۳۷۱.
- ۶- ستاد بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده استان ایلام - آمار اماکن تخریب شده مسکونی و تجاری استان ایلام و شهرستانهای تابع - سال ۱۳۷۲.
- ۷- ستاد بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده استان ایلام و بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان ایلام، سال ۱۳۷۲.
- ۸- برنامه و بودجه استان ایلام، جداول تخصیص طرحهای بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده استان ایلام از سال ۶۴ تا ۷۱.

منابع و مأخذ

- ۱- سرشماری ساختمان در مناطق جنگزده، نتایج تفصیلی، استان ایلام، مرکز آمار ایران، سال ۱۳۷۱.
- ۲- وضعیت روستاهای آسیب دیده مناطق جنگزده استان، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان ایلام، سال ۱۳۷۱.
- ۳- آمار اماکن تخریب شده مسکونی و تجاری استان ایلام و شهرستانهای تابع، ستاد بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده استان ایلام، سال ۱۳۷۲.
- ۴- جداول تخصیص طرحهای بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده استان ایلام از سال ۶۴ تا ۷۱ - برنامه و بودجه استان ایلام.
- ۵- توزیع اعتبارات چهار ساله بازسازی و نوسازی جنگزده کشور (نیمه دوم سال ۶۹-۷۰ و ۷۱ و ۷۲ از محل تبصره ۳۱) تهران، ستاد مرکزی بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده - طرح و برنامه، سال انتشار ۱۳۷۲.
- ۶- نشریه‌های ستاد مرکزی بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده، دبیرخانه ستاد مرکزی طی سالهای ۱۳۶۶ تا ۱۳۷۵.
- ۷- آمار موجود در بخش کامپیوتر طرح و برنامه ستاد کل بازسازی و نوسازی مناطق جنگزده کشور تا سال ۱۳۷۴.